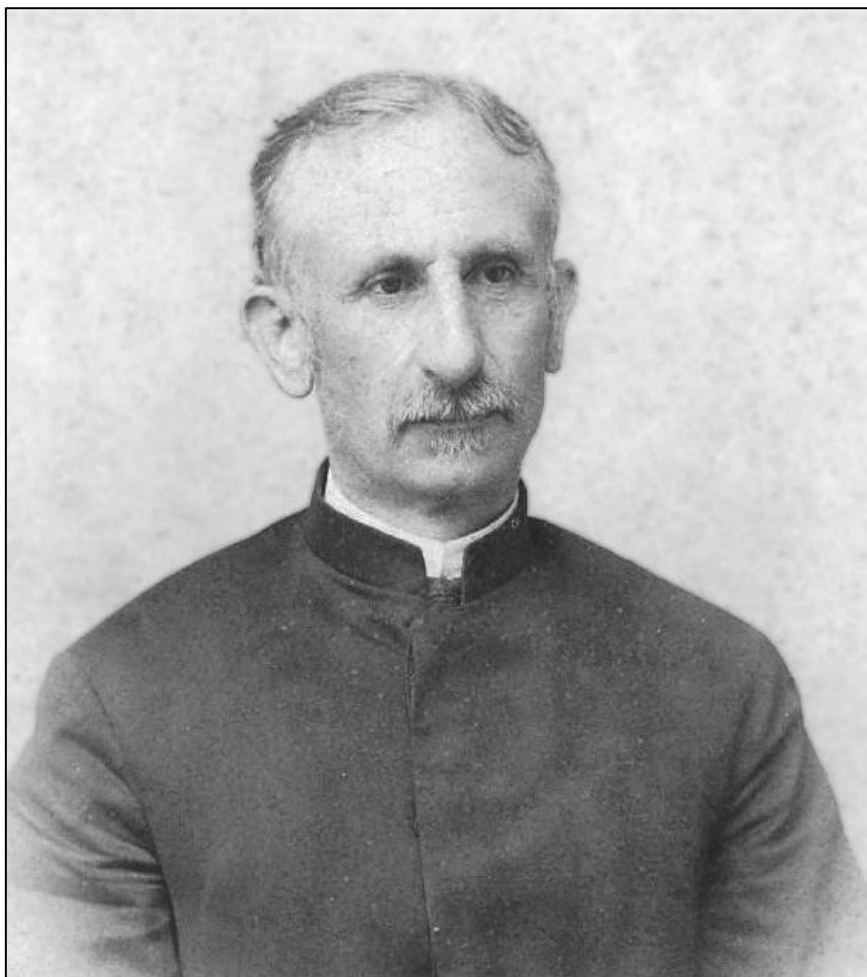

Gyurátz Ferenc (1841–1925) pápai evangélikus lelkész fotója

Váli Mari visszaemlékezése Gyurátz Ferenc pápai evangélikus lelkészre

Száz éve hunyt el Pápa város jeles polgára, Gyurátz Ferenc evangélikus lelkész, aki 1895–1916 között a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület püspöke volt.¹ Rá emlékezve tesszük közzé Jókai Mór unokahúgának, Váli Marinak² visszaemlékezéseiből³ a neki szentelt fejezetet. A 11. sorszámmal ellátott fejezet a visszaemlékezés másodpéldányának VI. kötetében, a 183–191. oldalakon található. A szöveget a mai helyesírás szerint adjuk közre, de megtartottuk a szerző egyéni nyelvhasználatára jellemző szavakat. Ahol szükséges volt, alakítottunk a központosításon és logikai szempontból újragondoltuk a szövegtagolást.

¹ GYURÁTZ FERENC (Alsóbük [Bük], 1841. április 27. – Pápa, 1925. május 3.) evangélikus lelkész. 1867-től a kővágóörsi algimnáziumban tanított, miközben segédlelkész volt az ottani gyülekezetben. Lelkészként 1868–1872 között Beleden, 1872–1916 között Pápán szolgált. 1893–1895 között a Veszprémi Evangélikus Egyházmegye esperese volt. 1916-ban lemondott püspöki és lelkészi hivataláról. 1917-től haláláig tartó nyugdíjas időszakában is tevékeny közösségi életet élt. A pápai Alsóvárosi temetőben nyugszik. TÓTH 2004. 38–52., KERTÉSZ 2013. 210. – Lelkészi naplójának Takácsira vonatkozó részét közölte: HUDI 2017. 353–354., 362.

² VÁLI MARI (Komárom, 1840. november 17. – Lőrinte [Kolontár], 1915. május 17.) emlékiratíró. Jókai Mór Eszter nevű nővérének és Váli Ferenc gimnáziumi tanárnak a lánya volt. Kilenc éves koráig Komáromban, ezt követően édesanyja haláláig Pápán élt. Ezután unkatestvére, Jókay Etelka és annak férje, Ihász Lajos nagybirtokos fogadták birtokaikra, megkímélve a teljes magánytól. 1889–1903 között a Bakonytamási melletti Halthalmon, 1903-tól haláláig a Kolontár melletti Lőrintén töltötte életét. 1915. május 20-án a pápai Alsóvárosi temetőbe, férje, Peti József református teológiai tanár mellé temették. Visszaemlékezéseiből a Jókaira vonatkozó részeket kiadta Lukácsy Sándor (VÁLI 1955), hathalmi emlékeit Németh Tibor (VÁLI 2018).

³ Váli Mari „Jókai Mór ifju koráról, első házasságáról, ezen házasság harminczkilencz éves tartamáról, – özvegységben töltött idejéről és második házasságáról meg őrzött és fel jegyzett: Emlékek” címmel írta meg visszaemlékezéseit, melyet két évvel halála előtt, 1913-ban az Országos Széchényi Könyvtár jogelődjének ajándékozott (OSZK Quart. Hung. 2077). A munka az 1846–1904 közötti eseményeket öleli fel, középpontjában Jókaiával és rokonságával. Család-, irodalom-, köz-, egyház-, kultúr- és helytörténeti utalásokban gazdag 1800 oldalas kordokumentum. Jókay-Ihász Lajostól származó másolati példánya 2021 óta a Pápai Református Gyűjteményekben (DREL, Könyvtári Kézirattár O.2327), az erről még korábban készített fénymásolat egy példánya ugyanitt (DREL, Könyvtári Kézirattár O.1407), további példányai pedig a Jókay-Ihász leszármazottak tulajdonában vannak. – Jelen közlés a fénymásolati példány felhasználásával készült. A szükséges oldalak digitalizálását és megküldését dr. Hudi József levéltárvezető úrnak köszönöm.

GYURÁTZ FERENC

A Pápa Városi Nőegylet életében már annyira meghonosult a „Kóstoló”⁴ rendezésének szokása, hogy nem múlhatott el anélkül egy év sem. S miután népszerűsége és látogatottsága folyvást növekedett, egy idő óta már a városi óvoda és a vele egy épületben levő rajziskola⁵ szép nagy termeiben és tágas udvarán volt az rendszeren megtartva. A buzgó és ügyes rendezőség – ha csak lehetett – olyankor vesződött e kedves sokadalom létrehozásával, mikor a diákok már berukkolnak a nagy vakáció után, hogy legyen a „Kóstoló”-n elég sok intelligens, buzgó táncos.

Az óvodaépület helyisége azért bizonyult igen alkalmasnak a „Kóstoló” rendezés céljára, mert kellemes idő esetén az udvaron is lehetett úgy étkezni az óvoda számára elkészített árnyas fákkal díszlő helyen, valamint táncolni az udvar szabadon hagyott, befásítatlan részén. Ha pedig – netalán – esős, kellemetlen idő nem engedné az udvaron való mulatozást, az óvoda három nagy terme, és nagy ablakokkal ellátott hosszú, széles, zárt folyosója igen alkalmas hely volt az étkezésre, a rajziskola nagyterme pedig a táncra. Mind e termeket saját kezűleg építették a fáradhatatlan rendező hölgyek! Nem riadva vissza a drapériák és virágfüzerek alkalmazása körül elkerülhetetlenül léterán⁶ való mászkálástól.

Ez az egy multság volt az, melyről elmaradni sohasem szoktunk, mivel ott valósággal szükség volt olyan hölgyekre, kik nem mulatozás kedvéért jelentek meg, hanem azért, hogy a nagyközönség igényelte pontos és szíves kiszolgálásban segédkezzenek, a rend fenntartására is ügyelve egyszersmint. Kis

⁴ Az ezen névvel illetett első jótékonyági rendezvények – ahogy az a frissen induló Pápai Lapok című újságból tudható – rögtön a nőegylet megalakulásának évében, 1874 húsvétján és pünkösdjén zajlottak. – PL 1874. május 3. 6., június 7. 64. – Létrejöttük körülményeit Váli Mari visszaemlékezései V. kötetében önálló fejezetben örökítette meg. Állítása szerint az ötletgazda édesanyja, Jókay Eszter volt, aki felkérte a nőegylet választmányi tagjait, hogy ünnepi asztalokról ajánljanak fel egy-egy tányér süteményt és pecsenyét. Az ezek értékesítéséből befolyt összeget az egylet által támogatott betegek gyógyszerköltségeinek fedezésére fordították. DREL O.1407. Váli Mari naplói V. 12. A nőegyleti „Kóstoló” eredete.

⁵ 1874–75-ben létesült intézmények az egykori Posta, a mai Zimmermann utcában, melyet Zimmermann Jánosról, az iparos oktatás mecénásáról, Pápa város díszpolgáráról neveztek el. PL 1886. augusztus 22. 135., PK 1895. május 19. 2.

⁶ értsd: létrán

leánykám⁷ lehetőleg egyszerű öltözékben szokott ezeken a „Kóstoló”-kon megjelenni. Csupán köténykéjének — a multság rendezői, és ételek, italok elárúsítására vállalkozó hölgyek kivétel nélkül mind kötényt viseltek — kellett mindég valami szokatlan különösségűnek lenni. Egyszer színes selyemmel ékesen hímezett tüll⁸ kötényke, máskor általam festett, tavaszi violafüzérrel díszlő honi kékfestő kelméből készült kecses kis köténye nyerte meg a köztetszést. Ez évi „Kóstoló”-ra pedig igen szépen színezett cseresnyékkal⁹ díszített, bordűrrel¹⁰ ellátott fehér kreton¹¹ hozattam számára egyik előkelő b.[uda]pesti divatkereskedésből, magamnak pedig szőlőgirlanddal¹² és dércsípte szőlőlevelekkel festettet. Kedves anyám¹³ fáradhatatlan kezecskéi által bogozott dús, fehér rojttal díszített katrinca¹⁴ alakúra készítettem most el kötényeinket, melyek általános — megérdemelt — tetszésben részesültek, mikor velük a „Kóstoló” színhelyén megjelentünk.

Ez a nap azonban nehéz megpróbáltatást hozott számunkra. Amitől a lefolyt kilenc év óta¹⁵ mindég rettegtünk, de azért mentek maradtunk, most ki kellett állanunk: együtt kellett látnunk a híres „szép menyecskét”¹⁶ férjével...¹⁷ Eddig már-már elhitettük magunkkal, hogy a kiállt sokféle bánat szinte közönyössé tehetette már azt a szegény, mélyen sebzett leányszívet... Most azután keservesen kellett meggyőződünk róla, hogy éppen olyan kínos fájdalom szorítja azt össze — így együtt látva gyötrelme okozóit —, mint mikor legelőször

⁷ IHÁSZ LAJOSNÉ JÓKAY ETELKA (Ekel, 1852 – Lőrinte [Kolontár], 1939) Jókai Mór unokahúga, Jókay Károly fiatalabbik lánya, Ihász Lajos (1850–1908) nagybirtokos második felesége volt. Unokatestvére, Váli Mari úgy tekintett rá, mint nevelt lányára, bár mindössze 12 év korkülönbség volt köztük.

⁸ tüll (francia) = hálószerű, átlátszó fátýolszövet

⁹ helyesen: cseresznyékkal

¹⁰ bordűr (francia) = szélszegély, szegőzsinór

¹¹ kreton (francia) = festett fonalból készült vékony, mintás pamutszövet

¹² girland (olasz-francia) = füzér, koszorú

¹³ VÁLI FERENCNÉ JÓKAY ESZTER (Komárom, 1816 – Pápa, 1889) Jókai Mór nővére volt.

¹⁴ katrinca (román) = szoknyaként viselt házi szövésű színes, rojtos női ruhadarab

¹⁵ Kilenc évvel korábban, 1875 tavaszán, Jókay Etelka szíve választotta, Ihász Lajos, Perczel Erzsébetet vette feleségül. VÁLI 1955. 324., NÉMETH 2012. 51.

¹⁶ IHÁSZ LAJOSNÉ PERCZEL ERZSÉBET (Kömlőd, 1854 – Győr, 1929) Perczel Mór honvédtábornok unokahúga, Ihász Lajos első felesége volt. Házassága 1889-ben válással végződött, mivel kiderült, hogy viszonya van egy gazdasági gyakornokkal. Második férje, Szokoly Endre a Győrhöz közeli Ravaszd község jegyzője lett.

¹⁷ IHÁSZ LAJOS (Hathalom [Bakonytamási], 1850 – Lőrinte [Kolontár], 1908) nagybirtokos, megyebizottsági tag. 1891–1900 között a Zalai Evangélikus Egyházmegye, 1899–1908 között a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület felügyelői tisztét viselte. Utóbbi hivatala révén 1901-től haláláig tagja volt a főrendiháznak. 1889-es válása után Jókay Etelkát vette feleségül. NÉMETH 2012., FÜLÖP 2025. 479.

olvastuk összefűzve nevöket. Legjobban szeretett volna azonnal távozni a „Kóstoló”-ról kis leánykám, mikor megpillantotta őket... De az elvállalt kötelességet nem lehetett cserben hagyni, sőt még azt sem volt szabad elárulni, milyen kimondhatatlan szenvedést takar az a szelíden mosolygó arc!... Délután öt órától késő estig tartott ez a kálvária... Akkorra megelégtelte a „piros menyecske” a nőegylet egyszerű multságában való gyönyörködést, s udvarlóitól és férjétől követve távozott. Utóbbinak azt kiáltva, hogy menjen vissza az általuk elfoglalva tartott asztal melletti széken feledett csipke mantillájáért.¹⁸ Úgy látszik, ennek az otffeledett portékának az volt a rendeltetése, hogy Etelkénknek valami halvány kárpótlása lehessen kiállott gyötrelmeiért, mert a „rossz gyerek”,¹⁹ mielőtt a mantilláért ment volna, odajött ahhoz az asztalhoz, melynél mi végeztük az elárusítást, s pár — alig hallható — üdvözlő szóval mindkettőnkkel kezét fogott, gyorsan eltűnt előlünk. Kis leánykám pedig — iszonyú rémületre — elalélva, halotthalványan dült hátra székje támlájára. Szerencsére teázáshoz készített rumosüveg volt kezem ügyében, abból erőszakoltam egy kávéskanálnyit, elfehérült és erősen összeszorított ajkai közé. Dr. Steiner felesége²⁰ pedig — kinek ugyanazon asztal másik oldalán volt posztja, s akin kívül bajunkat más észre nem vette, mindenki a mulatsággal levén elfoglalva — oda-sietett hozzánk, és segített nekem vizes kendővel mosdatni egyetlenem arcát és karjait, mire újra felnyitotta szelíd szemeit az én drága szenvedőm, s iparkodott mosolyogva biztosítani róla engemet, hogy nincsen őneki semmi baja, csak a szívdobogása akarta megfojtani... Ezen a nagy próbán is átsegített hát bennünket a jó Isten!

Egy apró granátokból²¹ összeállított, kis gomb alakú függőt viselt Etelkém rendesen, melyet egyszerre vettünk egypár hasonló anyagú és művű férfi mandzsettagombbal. Mikor a nagyon emlékezetessé vált „Kóstoló”-ról hazamentünk, ijedve vette észre kis leánykám, hogy egyik kedves függőjét elvesztette. „Kóstoló” utáni napon össze szokott még gyűlni a rendezőség, hogy a megmaradt ételek, italok és szivarokat részint elárverezzék, részint — az ételféléket — az óvodás gyermekek számára átadják az óvónőnek. Alig léptünk be ez alkalommal az óvoda tágas folyasójára, midőn egyik dada odajött hozzánk, tenyerén tartva az elveszett kis függőt:

¹⁸ mantilla (spanyol) = a fej és a váll takarására szolgáló feltornyozott csipkefátyol

¹⁹ Ihász Lajosról van szó.

²⁰ DR. STEINER JÓZSEFNÉ KRAUSZ HERMIN (? , 1846 – Bécs, 1930) Pápa város tiszti főorvosának felesége volt. FS, PV 1930. március 30. 3.

²¹ gránát (latin–német) = vörös színű félrágakő

— Kisasszony, kérem! — mondta az ajándék biztos reményétől széles, mosolyra derült arccal. — Egy kisfiú találta ma reggel ezt az ízét az udvar kövecsei között. Azt hiszem, maga vesztette el, ugye?

A legdrágább gyémánt butonnak²² sem örülhet valaki jobban, mint kis leánykám ennek az előkerült, kevés értékű, de neki mégis kimondhatatlanul becses tárgynak.

Mikor emeleti kis lakásunknak kertre szolgáló erkélye elkészült, a közelében álló két — muskotály²³, sasza — piramisnak nevelt szőlőtő vesszőit felvezettettem és erősítettem az erkély két homlokzatoszlopára, úgyhogy tavasszal már ott fent hozták azok hajtásaikat és virágaikat, s őszre pompás aranyos sárga, érett fürtökkel gyönyörködtették régebbi, hű gondozójukat,²⁴ ki, amikor csak a légmérséklet nagy melege vagy kedvezőtlen volta nem akadályozta, lehetőleg sok időt töltött a kis erkélyen üldögélve. Ez évi téli szállásra költözésünk idejét úgy állapította meg szegény kedves anyám, hogy akkor utazunk majd Komáromba, ha kis kertünkben leszüreteltünk.

Ám ez elhatározásunk végrehajtásának egy olyan körülmény állta útját, melyre éppen nem számítottunk. Károly bátyám²⁵ ugyanis — ki a „Kóstoló” után nemsokára meglátogatott bennünket — arról a váratlan és meglepő újságról értesített, hogy:

— Gézáné²⁶ megunva az ekeli²⁷ gazdálkodást, mindenáron be akar települni Komáromba, s már keresett is bérlőt, kinek átadja a birtokot, de még olcsóbb haszonbérért, mint amit ők ígértek — de csak feléből-harmadából fizettek — érte. Szentmiklóssy Dezső²⁸ komáromi ügyvéd volt az ajánlkozó bérlő, ki — bár Gézáné mindenféle szörnyen leszólta azt a birtokot — vállalkozott még az ősz folytán átvenni tőle, a rajta levő instrukcióval²⁹ együtt.

²² buton (francia) = drágakőből készült fülbevaló

²³ helyesen: muskotály

²⁴ Váli Ferencné Jókey Eszterről van szó.

²⁵ JÓKAY KÁROLY (Komárom, 1814 – Hathalom [Bakonytamási], 1902) ügyvéd. Jókai Mór bátyja, Váli Mari nagybátyja volt.

²⁶ DR. JÓKAY GÉZÁNÉ TRSZTYÉNSZKY JOLÁN (Zánka, 1853 – Komárom, 1932) az egyebek mellett Dörgicsén és Balatonszepezden birtokos nemes felső-dörgicsei Nagy Pálnak, a Zalai Evangélikus Egyházmegye felügyelőjének a nevelt lánya volt. Jókey Károly menyéről van szó. FS, KL 1932. november 12. 6.

²⁷ Ekel csallóközi település a történelmi Komáromtól – Révkomáromtól – 21 km-re nyugat-északnyugatra. Mai szlovák neve Okoličná na Ostrove. Jókey Károlynak felesége révén volt itt birtoka és háza. Ebben élt egy időben fia, dr. Jókey Géza és a felesége.

²⁸ SZENTMIKLÓSSY DEZSŐ (Mór, 1843 – Komárom, 1925) ügyvéd. Komárom vármegye megyebizottsági tagja, árvaszéki ülnök volt. FS, KL 1925. február 21. 10.

²⁹ instrukció (latin) = építés, itt: építmény

Bármennyire helytelenítettük is Gézané eljárását, itt nem volt helye az ellenkezésnek és tanácsadásnak. Mert ha a jó erőben levő fiatalasszony nem akart vesződni a gazdálkodással, ki és mivel kényszeríthette volna? Hiszen még csak szerződést sem kötöttek Károly bátyámék, mikor Gézáékat a birtokba beleeresztették!

— Pedig az a szegény Géza³⁰ milyen jól eltücskéreztet volna ott kint, falun! Sőt, még orvosi tudományának is vehette volna hasznát — vélte kedves anyám.

— Éppen így gondolkozik Móric³¹ is, kivel már közöltem ezt a kellemetlen helyzetet, mikor legutóbb a takarékpénzárnál napos voltam.

(Meg kell itt említenem, hogy a jó Sándor³² beszerezte apósát az akkoriban alakult Első Magyar Hazai Tak.[aré]kpénztárba³³ napibiztosul,³⁴ hogy b.[uda]-pesti látogatásai valami hasznos foglalkozással legyenek összekapcsolva.)

— De Móric véleményével is hiába állok elő, mert Gézané mindenáron komáromi lakos akar lenni. Már sorba járta minden ismerősét, hogy az urát tegyék be a törvényszékhez — írnoknak! Azzal az indoklással erőlteti ezt, hogy legalább a lábbelijére valót keresse meg! Sándorék sem helyeslik a dolgot, s én már eleget kértem Gézanét, hogy maradjanak csak kint, s majd én elgazdálkodom helyettök, csak a háztartást vigye ő! De hallani sem akar a helyzet ilyen megoldásáról! Azt mondja, ő nem akar a többiek igavonó marhája lenni! Pedig egy háztartás vezetése s egy öregember ellátása csak nem lehet olyan nagy igavonás! Azután, amellet csinálhatna is elég hasznot magának a majorságtartásból. Erre a biztatásomra meg azt mondja, hogy nem akarja az egyetlen leányát³⁵ tyúkültetővé nevelni! Mit tudjak én az ilyen hígvelejű beszédre mondani? Elég nehezemre esik, de úgy látom, kiviszi ez az asszony az akaratát! S már előre félek attól a kellemetlen pörlekedéstől, mit a cselédekkel véghezvinni

³⁰ DR. JÓKAY GÉZA (Ekel, 1846 – Komárom, 1908) orvos, Jókay Károly legidősebb gyermeke. A rokonságban hanyag, megbízhatatlan embernek tartották. FS, PANDEA, PIM Kézirattár V. 2603/3 Váli Mari levele Jókay Jolánnak, 1896. november 14.

³¹ Jókai Mórról van szó.

³² HEGEDÜS SÁNDOR (Kolozsvár, 1847 – Budapest, 1906) publicista, közgazdász. Széll Kálmán kormányában 1899–1902 között a kereskedelemügyi tárcát vezette. Jókay Károly veje volt.

³³ Az 1881-ben alakult Magyar Általános Takarékpénztár Részvénytársaságról van szó, amelynek Hegedüs Sándor egyik igazgatója, Jókai Mór pedig egyik alelnöke volt. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesületnek Hegedüs nem volt tisztségviselője. MTCN 1886. 516.

³⁴ A napibiztosok felügyelték az ügymenetet, ellenőrizték a pénzforgalom szabályszerű nyilvántartását, a pénztárossal elkészítették a zárást, majd a pénztár kulcsát átadták a soron következő napibiztosnak.

³⁵ DR. DEZSŐ SÁNDORNÉ JÓKAY KLÁRA (Nikla, 1878 – Felsővízköz, 1910). FS, PANDEA

szokott. Hogy’ felveri majd szegény házunk csendességét! Mert nyelvelni azt úgy’ csak tud!

Mindnyájunkat igen lehangolt az a csalódás, ami Gézáné jó gazdasszony-ságába és okos gondolkozásába vetett hitünket érte, de segítő gondolata senki-nek sem tudott támadni azután a visszautasítás után, mellyel azt az ajánlatot fogadta, hogy Károly bátyám kimegy a gazdaságot vezetni, s menyé csak a ház asszonyának tisztét lássa el. Mégis, azzal a kérelemmel búcsúzott el tőlünk Ká-roly bátyám, mikor visszaindult Komáromba:

— Próbáljátok meg ti is ez[t:] Ekelen maradásra rábeszélni Gézánét, mikor legközelebb eljön Pápára, a lutheránus templom felszentelésére. — Gézáné t.[udni]i.[llik] evangélikus vallású nő volt.

— Még addig nem volna késő, míg Szentmiklóssyval a szerződést meg nem kötjük.

A pápai evangélikus egyházat néhány évvel ezelőtt³⁶ az a nagy szerencse érte, hogy öreg lelkészének, László Jónásnak³⁷ elhunytá után egy olyan lelki-pásztort rendelt a jó sors Pápára Gyurácz Ferenc személyében, ki a legideáli-sabb megtestesülése volt a magasztos hivatását értő, átérző, és lankadatlan buz-galommal szolgáló protestáns papnak. Igazi „lelkipásztor”-a lett ez az ifjú pap a pápai híveknek!... Ki azokat jó tanácsokkal vezette boldogulásuk útain; leg-első teendőjének tartotta híveinek gondja-baja és törekvései iránti meleg ér-deklődéssel kísérni azok egyszerű életében előforduló mindenféle eseményt. Ha segélyre szoruló özvegyet vagy árvát talált közöttük, igyekezett azok sorsán úgy segíteni, hogy bővebb anyagi viszonyok közt élő hívei érdeklődését felköl-tötte irántuk, s ékesszólásával úgy meg tudta nyerni részvétüket, hogy szívesen megosztották feleslegüket a segélyre szorult hitsorsossal. Az árva gyermekeket elosztotta jómódú hívei között: egyik helyen ebédet, másik helyen vacsorát, ismét máshol öltözetet biztosítva számukra. A jó Klugenénál³⁸ például egész csapat „árva gyerek” kosztost láthatott az ember, ha déltájban tett ott látoga-tást. A ház úrnőjén pedig azért láthatott mindig újdonságú kékfestő kelméből készült ruhát — saját gyárának produktumát —, mert mire egyiknek a

³⁶ 1872-ben. Vö. PAYR 1931. 115–116.

³⁷ LÁSZLÓ JÓNÁS (Mencshely, 1802 – Pápa, 1872) evangélikus lelkész. 1837-től haláláig szolgált Pápán. 1851-ben orgonát, 1863-ban új iskolát és tanítói lakást építtetett. 1859-ben kéziratos műben feldolgozta a gyülekezet történetét. TÓTH 2004. 34–37., KERTÉSZ 2013. 424.

³⁸ KLUGE FERENCNÉ SCHITTER TERÉZIA (Pápa, 1827 – Pápa, 1894) Pápa jeles kékfestő iparo-sának felesége volt. Egy időben az evangélikus gyülekezeti nőegylet elnöki tisztét is betöltötte. FS, PAYR 1931. 126., 178.

kimosatására rákerült volna a sor, akkorra az ifjú lelkipásztornak már bizonyosan volt egy olyan, szűk körülmények közt élő híve, kinek nagyon jólesett azt a tisztességes és értékes öltözképet megkapni, melyet „a Klugené nagyasszony” szívesen átengedett buzgó papjának, Gyurátnak rendelkezésére, mikor az részvétgerjesztően elmondta neki, milyen nagy szüksége volna ennek meg ennek a beteges öregasszonynak — rongyai helyett — egy tisztességes, jó ruhára, amiben ne kelljen szégyenlenie az Isten házában való megjelenését.

Legmagasztosabb lelkipásztori ténykedése pedig az volt Gyurátz Ferencnek, hogy az evangélikus elemi iskola felsőbb osztályaiban maga vette át a tanítás áldást hozó fáradozásainak nagy részét. Ekként igyekeztén híveinek lelkébe — már zsenge ifjúságukban — beójtani mindazt a nemeset, szépet és jót, melyben az ő fennkölt szelleme oly gazdag volt, hogy minden hívének juttathatott lelki kincstárából.

Rajongtak is fiatal papjukért a pápai lutheránus hívek! Ez³⁹ volt boldogabb közüllök, aki segítségére lehetett Gyurátnak valami nemes eszméjének kivitelezésében; örömet hoztak kedvéért áldozatot vallásuknak, mert látták, hogy az ő vezetése mellett miként emelkedik, erősödik a pápai evangélikusok kis gyülekezetének tekintélye, vagyona, hitbuzgalma.

Rövid idő alatt olyan tekintélyes tényezője lett Gyurátz a pápai társadalom minden mozgalmának intézésének, hogy megboldogult kedves apám⁴⁰ több ízben arra a próféciára fakadt Gyurátz fáradhatatlan hitbuzgalmát, önfeláldozással határos lelkészi és társadalmi működését látva:

— Íme, az evangélikusok dunántúli egyházkerületének leendő püspöke!

Ilyen munkálkodás következtében sikerült Gyurátnak néhány évi lelkipásztorkodása után a régi, omlatag kis templomuk helyett egy díszes, szilárd — toronnyal és harangokkal is ellátott — istenházát emeltetni pápai híveinek áldozatkészségéből. E templom felszentelésének ünnepélyes ténye ez év október havának végén⁴¹ volt lefolyandó. Erre a templomszentelésre készült Gézáné is eljönni, s ezt az alkalmat kellett volna kedves anyámnak arra felhasználni, hogy „ágyikát”⁴² az Eken maradásra rábeszélje. El is jött a nagy szóbozsággal megáldott menyecske, de nem lett volna a világnak az a jóakaró ékesszólása

³⁹ helyesen: Az

⁴⁰ VÁLI FERENC (Magyarsók [Szelőce], 1810 – Pápa, 1882) gimnáziumi, főiskolai tanár. 1849-től neveléstant, természetrajzot, kémiát, ásvány-, föld- és őslénytant, emberi anatómiát adott elő Pápan. 1876-tól a református tanítóképző intézet megszervezője és első igazgatója lett.

⁴¹ 1884. október 26-án. PAYR 1931. 135–136.

⁴² Általában idősebb asszonyrokon, főleg testvérbáty felesége; itt: unokaöcs felesége.

vagy érve, mellyel őt a Komáromba való beköltözésről le lehetett volna beszélni! Nagyhamar abba is hagyta szegény kedves anyám a kapacitálást, sajnálattal látva, hogy Gézánénak most már csak arra irányul minden törekvése, hogy városi asszony lehessen.

A templomszentelés igen nagy és szép ünnepélyességgel ment végbe, sok-sok előkelő vidéki egyháztagnak és Pápa intelligenciájának részvételével. Gézánét csak magam kísértem el az új templomba, mert kis leánykám attól tartott, hogy ott ismét nagy megpróbáltatás várakozhatik lelkierejére és szegény szívére... Jól kimenthette magát azzal, hogy nem akarja — akkor is gyengélkedő — jó Eszter néniét egyedül hagyni.

A „rossz gyerek” csakugyan jelen is volt a templomszentelési ünnepélyen, de — egyedül... S mikor a templomból kijövet, a nagy tömeg egymás mellé sodort bennünket, pár szóval kérdezősködött is tőlem „a Váli néni mintlétéről”.

Komáromba költözésünk ez ősszel bizony elmaradt, mert Gézáké novemberben csakugyan behordozkodtak oda, miután Szentmiklóssy Dezső ügyvéddel sikerült egyezséget kötniök a birtok és a rajta levő instrukció átvételére nézve.

Szegény Károly bátyámat elkedvetlenítette ugyan az az akarata ellenére történt invázió, de — csak olyan női családtagokhoz levén szokva, kik neki lehetőleg kedvében jártak mindig, és szót fogadtak kijelentett akaratának — azt hitte, Gézánéval sem lesz baja... Annyival is inkább, mert nemegyszer kinevette Móric öccsének azt a mondását, hogy: „A férfi a nő rabszolgája!” S nagy önbizalommal szokta mondani:

— Szeretném én azt a családombeli asszonynépet látni, aki az én életem rendjét befolyásolni tudná!

No, hát fájdalom, ez a kívánsága csakhamar beteljesült...

RÖVIDÍTÉSEK

DREL = Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára

FS = FamilySearch / <https://www.familysearch.org/hu/global>

KL = Komáromi Lapok

MTCN = Magyarország Tiszti Cím- és Névtára

OSZK = Országos Széchényi Könyvtár

PANDEA = Pannon Digitális Egyesített Archivum

PIM = Petőfi Irodalmi Múzeum
PK = Pápai Közlöny
PL = Pápai Lapok
PV = Pápa és Vidéke

FELHASZNÁLT IRODALOM

- FÜLÖP 2025 = FÜLÖP Dorottya: Jókai Mór versei Nagy Bellához. Reciti, Budapest, 2025. (Re-Textum 15.)
- HUDI 2017 = HUDI József (szerk.): Tanulmányok és források Takácsi történetéhez. Magánkiadás. Veszprém, 2017.
- KERTÉSZ 2013 = KERTÉSZ Botond: Evangélikus lelkészek Magyarországon (ELEM). Proszopográfiai rész IV. Dunántúli Egyházkerület (1783–1920). MEDiT, Bp., 2013.
- NÉMETH 2012 = NÉMETH Tibor: „...mások szegénységén segíthetni...”. Ihász Lajos élete (1850–1908). Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 2012.
- PAYR 1931 = PAYR Sándor: Gyurácz Ferenc életrajza (1841–1925). Dunántúli Evangélikus Egyházkerületi Lelkészegyesület, Sopron, 1931.
- TÓTH 2004 = TÓTH Béla: ...Emlékezzél meg az egész útról... [A pápai evangélikus gyülekezet, iskola, és a Veszprémi Evangélikus Egyházmegye története.] Pápa, 2004.
- VÁLI 1955 = VÁLI Mari: Emlékeim Jókai Mórról. Az előszót írta és s. a. r. Lukácsy Sándor. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1955. (Magyar Századok)
- VÁLI 2018 = VÁLI Mari: Hathalmi emlékek. Válogatás Jókai Mór unokahúgának visszaemlékezéseiből. Vál., szerk. Németh Tibor. Pápa Város Önkormányzata, Pápa, 2018.

